

Riksantikvaren

Deres ref.: 100/23

Vår ref.: LR

Dato: 18.12.2023

Høring utkast til Riksantikvarens evaluering og forslag til oppfølging av de ti bevaringsprogrammene

Norges museumsforbund har fått utkast til Riksantikvarens evaluering og forslag til oppfølging av de ti bevaringsprogrammene til høring. Vi har erfart at det i denne omgang ikke er sendt invitasjon til høring til alle relevante museer. Vi regner med at det på et senere tidspunkt, når evalueringen er ferdigstilt, vil bli en mer omfattende høring der flere får anledning til å ytre seg. Vi mener det er viktig at alle de som har deltatt i de ulike bevaringsprogrammene får anledning til å ytre seg om evalueringen. Museumsforbundet ser derfor frem til en høring på den ferdigstilte evalueringen. Ikke minst fordi vi gjerne skulle hatt mer tid til å gå dypere inn i høringsutkastet enn det som har vært mulig i denne omgang.

Riksantikvarens utkast til evaluering er et omfattende dokument som trekker opp historikken knyttet til de ulike programmene og deres utvikling samt hvilke mål de ulike programmene er gitt gjennom signalene i de ulike stortingsmeldingene. Det er nyttig for historikken, og for å dokumentere de ulike politiske skifter eller prioriteringer.

Museumsforbundet savner imidlertid en tilsvarende gjennomgang og oversikt over hvilke økonomiske ressurser som er tilført de ulike bevaringsprogrammene gjennom årenes budsjettproposisjoner. Det har vært mange store overordnede mål i programmene og stortingsmeldingene, som senere har blitt «realitetsorientert» og justert ned undervegs. Tidvis kan man få inntrykk av at man hos Riksantikvaren oppfatter det som «forstyrrende» for resultatene og deltagerens samlede vurderinger av programmenes vellykkethet at de er koblet til budsjettposter og bevilgninger. Museumsforbundet tror ikke at verken private eiere eller institusjoner vil kunne skape gode resultater bare på entusiasme og egeninnsats og -vilje.

Vi har merket oss at man i oppsummering, konklusjon og forslag til oppfølging foreslår at det er flere budsjettposter som bør videreføres, noen med visse justeringer. Museumsforbundet vil anbefale at man i det videre arbeidet tydeliggjør hvilke justeringer man fra Riksantikvarens side vil foreslå slik at det blir mulig å gi innspill på om dette treffer opplevde behov hos de som har vært omfattet av programmene. I det videre arbeidet vil vi oppfordre til klargjøring av hva de gjentatte

henvisningene om «realitetsorientering» handler om. Slik det fremstår flere steder virker det innforstått og internt, og som noe «indremedisinsk» og knyttet til Riksantikvarens forhold til sitt ansvarlige departement, KLD. Det kan være legitime grunner til å også evaluere og omtale dette, og kanskje hadde det vært nyttig å løfte erfaringene fra hvordan Riksantikvaren, bevaringsprogrammene innretning og samarbeid med KLD, fylker, kommuner, andre departementer, som KUD, og direktorater, som Kulturdirektoratet, i en mer overordnet diskusjon. I det fremlagte utkastet nevnes dette flere steder under enkeltprogrammer, men oppfattes av Museumsforbundet som en overordnet utfordring som krever strategisk tenkning om hvordan man kan arbeide bedre sammen om bevaring av kulturarv fremover.

Samarbeid, struktur - bedre utnyttelse av kunnskaper og erfaringer

Det er svært positivt at man i evalueringen peker på at det er behov for bedre samarbeid mellom Riksantikvaren, ulike ansvarlige departementer og museumssektoren. Her er det et stort potensial for kunnskapsflyt og samarbeid, som Museumsforbundet tidligere har etterspurt. I evalueringen henvises det til *Kulturmiljømeldingen*, mens *Museumsmeldingen* ikke ser ut til å eksistere. Skal man styrke samarbeidet mellom Riksantikvaren må man også forholde seg til signalene og prioriteringene i *Museumsmeldingen*. Museenes rolle som kunnskapsinstitusjoner er tydelig formulert, noe som blant annet er sentralt for opprettholdelse og videreutvikling av ulike former for spesialistkompetanse innen materiell og immateriell kulturarv i museene. Dette sammenfaller med sentrale oppfølgingspunkter i evalueringen. Mange museer har for eksempel bygningsverksenter og driver omfattende veilednings- og rådgivningsarbeid.

Det gjelder blant annet også spørsmålet om mangel på håndverkere og utdanning innen små og verneverdige fag. Museene arbeider med materiell og immateriell kulturarv og er både arenaer for bruk av håndverkere, for opplæring og er kunnskapsbanker for tema som dekkes av bevaringsprogrammene. Det gjelder også de som først og fremst kobles til frivilligheten, som fartøyvern. Flere av museene i Norge arbeider innen ett eller flere felt som berøres av bevaringsprogrammene uavhengig om det er en del av ett av dem. De har samlinger og kunnskaper knyttet til disse som kan deles og bidra til å utfylle Riksantikvarens kunnskapsbase, og kanskje til og med synliggjøre at man i museenes samlinger har bevart et bredere spekter av både fartøyer og teknisk-industrielle kulturmiljøer.

Økt dialog med både Kulturdirektoratet og museene samt Museumsforbundet og relevante nettverk er en god veg å gå for å bedre samarbeidet og øke kunnskapsdelingen. Brannsikring er også et område man kan ha stor nytte av å samarbeide om. Det pekes i oppsummeringen og konklusjonen på at det gjennomgående er strukturelle svakheter i programmene knyttet til kunnskapsdeling, overføringseffekt og vurdering av måloppnåelse. Noe av dette skyldes også svakheter i Askeladden og i manglende bruk, eller retningslinjer for bruk, av systemet. Dette oppfatter Museumsforbundet i hovedsak som en administrativ utfordring og mangel på helhetlig tenkning innad hos Riksantikvaren som må danne grunnlag for hvordan man fremover skal organisere arbeidet. Vi savner imidlertid tydeligere refleksjoner over hvilke positive erfaringer man

kan ta med seg videre i arbeidet med å etablere mer bærekraftige rammer for samarbeid i årene som kommer. Museumsforbundet ønsker seg også mer utfyllende refleksjoner om hvordan utflyttingen av oppgaver til fylkene påvirker arbeidet og hva som kal til for å optimalisere dette.

Avslutning av programmene

De aller fleste bevaringsprogrammene foreslås avsluttet, men uten at det legges frem tydelige planer for videreføring av de mange oppgavene som blir beskrevet gjenstår på de ulike bevaringsområdene. Arbeidet med de nye bevaringsprogrammene er på det nåværende tidspunkt kommet så kort at det ikke er lett å se hvordan Riksantikvaren ser for seg at disse og det interne arbeidet i organisasjonen skal håndtere dette. Museumsforbundet savner en tydeligere konsekvensanalyse av dette i evalueringen, og hvilken mulig effekt det vil ha på videreutvikling Riksantikvarens roller fremover.

Kommentarer til relevante enkeltprogrammer

De fleste bevaringsprogrammene er relevante for Museumsforbundets medlemmer. Vi knytter noen overordnede kommentarer til de mest relevante under.

Fredede kulturminner i privat eie: Denne er ikke den mest relevante for museene, men mangel på håndverkkompetanse er ett felles punkt som sammen med veiledning via bygningsvernkonsulenter gjør det relevant å trekke den frem. Fredede kulturminner i museenes eie kan ikke søke på denne posten til tross for at disse er langt mer tilgjengelige for allmennheten, det er et etter Museumsforbundets syn et lite paradoks. Det mangler også referanse til Bygningsvernundersøkelsen som Kulturrådet foretok i 2019 på vegne av Kulturdepartementet (KUD). Den kartla og tilstandsvurderte bygg forvaltet av museene i det nasjonale museumsnettverket. Undersøkelsen viste at 22% av de 4 392 bygningene er fredete og over halvparten har et restaureringsbehov framover.

Stavkirker: Flere museer har stavkirker i sine friluftsmuseer, men ikke alle eies av museet og alle museer har ikke inngått i programmet. Vi vil imidlertid understreke at det er håndverkskompetanse å hente i museene knyttet til ivaretagelsen av stavkirkene som Riksantikvaren i større grad kan spille på. Mange av museene bidrar jevnlig til kurs, rådgivning og etablering av nettverk. Hordaland, nå Vestland og oppland, nå Innlandet er blant fylkene som var tidlig ute med å etablere ordninger med bygningsvernkonsulenter. Det har gitt effekt som også kommer stavkirker til gode, som i Valdres. Økt dialog og samarbeid vil kunne sikre livskraftige nettverk over tid, noe alle parter er tjent med.

Verdensarven: Tre av åtte verdensarvsteder har i dag tilknytning til museer. Det er flere ganger gitt uttrykk for at den institusjonelle forankringen i museene bidrar til at verdensarvstedene fungerer bedre enn det det ikke er museumstilknytning. Museumsforbundet savner en tydeligere beskrivelse og vurdering av den institusjonelle rammen museene gir for formidling og forvaltning av verdensarvoppgavet. Det er betryggende at det fremholdes at tilskuddsposten er av

avgjørende betydning og må videreføres med tydelige og ambisiøse målformuleringer, og ser frem til tydeligere signaler om hvordan Riksantikvaren ser for seg at dette skal gjennomføres fremover.

Tekniske og industrielle kulturminner: Dette er programområdet der tettere samarbeid mellom kulturmiljøforvaltningen og museumssektoren trekkes tydeligst frem i evalueringen. Etablering av en ny samarbeidsgruppe som foreslås kan være ett av flere grep, men det formelle samarbeidet på departements- og direktoratsnivåer må også styrkes. Det er imidlertid positivt at man ser at det er behov for å ivareta kompetansen som har vært bygd opp over tid på de 15 anleggene, at denne er viktig og må følges opp av forutsigbare tilskudd til FDV. Likeledes at det er behov for stillinger som kan vedlikeholde maskiner og bidra til formidling av disse samtidig som man ivaretar og viderefører handlingsbåren kompetanse knyttet til produksjonen.

Det kan være en god ide at «deler av post 72 tekniske og industrielle kulturminner» overføres til KUD som de fleste institusjonene får sin driftsstøtte fra. En slik løsning kan gi større forutsigbarhet, men det må i så fall tydeliggjøres hvilke deler av arbeidet og tilskuddet man tenker seg fortsatt skal vær knyttet til Riksantikvaren. Det er nødvendig for å etablere klare og forutsigbare linjer for økonomiske tildelinger og departementalt ansvar. Flere medlemmer mener det er risiko for pulverisering av ansvaret ved en oppsplitting av tilskuddet, så det er behov for god dialog mellom departementene og de involverte institusjoner og foreta tydelige avklaringer i det kommende arbeidet.

Museumsforbundet vil understreke at hovedandelen av anleggene allerede er fredet og at de øvrige er varslet fredet. Da anser vi det som naturlig at Riksantikvarens følger opp sine oppgaver knyttet til anleggene og fredingene. Museumsforbundet har forståelse for at de prioriterte anleggene ikke dekker alle relevante anlegg man kunne tenke seg burde prioriteres, men mange museer ivaretar i dag anlegg som er regnet som verneverdige. I Tabell 14 gis status for alle de 31 anleggene som ble omfattet av verneplanen fra 1994. Flere av de som er listet opp er en del av museer, og det har sneket seg inn en feil i tabellen som bør rettes opp: Det fredede Mellemverftet er en del av Nordmørmusea, jfr.: [Mellemværftet - Nordmørmusea \(nordmorsmusea.no\)](http://Mellemværftet - Nordmørmusea (nordmorsmusea.no)). Forslaget om videreføringa av at tilskuddsposten videreføres med mindre justeringer bør tydeliggjøres.

Fartøy: Denne delen av evalueringen forholder seg nesten utelukkende til det frivillige fartøyvernet og fartøyvernssentrene og glemmer både at mange museer har betydelige samlinger av fartøy og kompetanse på disse, også på bygging og den immaterielle kulturarven knytte til dem. Det er også godt samarbeid med Fartøyvernet. Museene kan bidra med kompetanse og erfaring med dokumentasjon og utdanning sammen med andre aktører.

Ruiner: Arbeid med ruiner er en kontinuerlig prosess som ikke passer inn i det etablerte systemet for rapportering av tilstandsgrad. Fremtidige tilskuddsordninger bør tilrettelegges for den enkelte kulturminnekategori, og bevaringsprogrammet bør ta opp i seg erfaringer fra andre relevante

programmer slik som Middelalderprosjektet og Stavkirkeprogrammet. Middelalderruiner krever tverrfaglig tilnærming og bør behandles som både arkeologiske- og bygningsminner.

Bergkunst: Det er betryggende å se at man tydeliggjør behovet for å videreføre en tilskuddspost for å videreføre midlene til programmet, og understreker behovet for nasjonal koordinering av disse samt faglig oppfølging, FoU og aktiviteter knyttet til kunnskapsnettverk for bergkunsten. Alta museum, med sin rolle som Verdensarvsted og forvalter av svært viktig bergkunst bør være en viktig samarbeidspartner.

Utvalgte arkeologiske kulturminner: De arkeologiske museene i Norge bør være sentrale samarbeidsparter her både på kompetanse, FoU og skjøtsel sammen med NIKU, Sametinget, fylkeskommunene og andre relevante parter.

Tilskuddspostene som foreslås

Det foreslås mange tilskuddsposter som erstatning for bevaringsprogrammene, men det er noe mer uklart hvor disse skal ligge og hva slags innretning de skal ha. Museumsforbundet mener som hovedregel at direkte tilskudd via statsbudsjettet til viktige anlegg og tiltak er nødvendig for å sikre videre god drift, forvaltning og utvikling.

Med vennlig hilsen

Kristin Armstrong Oma
styreleder

Liv Ramskjær
generalsekretær

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og oversendes uten signatur.